

LA TROBADA DELS AMANTS

per Xavier Renedo

En el paràgraf del *Llibre dels fets* en què es narra la capitulació d'Almenara hi ha una escena que mostra, amb el laconisme i la senzillesa franciscanes pròpies de la prosa del *Llibre dels fets*, el gran amor que es professen el rei i la reina. En el mateix moment en què la plaça d'Almenara se li ha retut Jaume crida la reina, que és a Borriana, lluny del front, per reunir-se amb ell. El rei, a qui, com a Carlemany, un altre rei il·lustre, potser no li agradava dejunar, recorda que «açò era en Quaresma». La reina rep els missatgers quan ja tenia gairebé la taula parada i, davant la seva insistència, decideix d'anar a dinar amb el seu espòs “mills e pus alegrament” que no hagués fet si hagués dinat tota sola a Borriana. El rei l'espera al peu de la pujada que condueix al castell i tot seguit «entram alegrament dins lo castell e amb gran alegria menjam». Qui millor ha comentat aquestes línies ha estat Ferran Soldevila en una breu i sàvia nota de la seva edició del *Llibre dels fets*.

Pocs passatges del *Llibre* mostren, com aquest, l'amor que unia el rei Jaume i la seva muller. El goig de l'encontre, de tornar a estar plegats, de l'àpat en companyia, de l'èxit de la campanya, i, en encara que res no en diu, però que s'endevina prou, la imminència de l'amor de la jove parella és expressat vivament amb aquestes poques ratlles.

Amor o submissió?

Ferran Soldevila, que va dedicar bona part de la seva vida a estudiar la vida i l'obra de Jaume I, va saber llegir tot el que Jaume I diu entre línies al final del paràgraf 248 del seu llibre. Hi ha qui, distanciant-se de la interpretació proposada per F. Soldevila, ha parlat de la docilitat de Violant i de l'esperit manaire de Jaume. El rei mana i la seva esposa, submissa, obeeix. Fins i tot s'ha arribat a dir que si Violant s'hagués trobat en la mateixa situació que Elionor en el Palau de la Suda de Saragossa, no hagués fet el mateix i hauria baixat per la taula, tal com el rei li proposava. Em sembla una interpretació exagerada, perquè en realitat Violant no és una dona tan submissa ni tan obedient. És una reina, té cultura i té independència de criteri, és a dir pensa pel seu compte. No és estrany, doncs, que en la

campanya de València acabi convertint-se en la persona de confiança del rei. Però anem a pams: en el paràgraf 248 no es parla d'obediència, de docilitat o de submissió: es parla d'amor i s'insinua allò que la prosa catalana d'aleshores encara no estava preparada per tractar: es parla, entre línies, de sexe. La prova que Jaume I és un escriptor més que notable és que, sense dir-ho, perquè no ho podia dir, aconseguixi d'expressar entre línies la força del desig que impulsa els amants a reunir-se.

El deute

No sabem amb precisió la data de composició del *Llibre dels fets*, però és ben segur que es va escriure en els últims anys de vida del rei. Pocs anys després Ramon Llull va escriure a Montpeller, la ciutat natal de Jaume I, el *Blaquerna*. L'heroi de la novel·la, un personatge modèlic, neix en el si d'una família exemplar formada per Evast, el marit ideal, i Aloma, l'esposa i la mare ideal. En el *Blaquerna* hi ha una escena que té punts en comú amb la que estem comentant, però hi ha, alhora, tantes diferències, i tan profundes, que pot semblar que no tenen res a veure. En el primer capítol s'explica de forma minuciosa la vida virtuosa d'Evast i Aloma, dedicada a l'oració i a les obres de pietat. Un dia, però, Aloma reflexiona sobre «lo trespasament d'esta present vida» i recorda que la finalitat del matrimoni és engendrar fills «qui fossen servents de Déu». Comença a plorar i al final Evast li pregunta quina és la causa del seu dolor i dels seus plors. Aloma té ganes de tenir fills i està demanant de forma implícita i tímida allò que es coneix com a deute conjugal, és a dir el seu dret a mantenir relacions sexuals per poder tenir fills i assegurar la propagació de la família i de l'espècie.

A Aloma, però, li fa vergonya demanar el deute, perquè és una dama honesta i sap que el fet que una dona demani la consumació de l'acte sexual pot ser interpretat, per més drets que hi tingui i encara que la intenció sigui una altra, com una excusa per fer l'amor i gaudir del sexe, és a dir pot ser vist com una excusa per la lascívia més desenfrenada per part de les dones libidinoses. No és el cas d'Aloma, és clar, però els prejudicis de l'època eren aquests i Aloma, que els coneix, al final es veu obligada a fer un parlament retoricat per dir que vol tenir fills que heretin el patrimoni familiar i segueixin el bon exemple dels seus pares. Evast, el marit, li contesta amb un altre parlament retoricat i li demana que prengui paciència, que controli els seus desigs i que tingui confiança en Déu. Aloma es consola, deixa de plorar i al cap d'un temps neix el seu hereu. En aquesta història no hi ha desig, només hi ha virtut, hi ha amor, però no hi ha sexe. Aloma demana al seu marit, patint molt i passant molta vergonya, el deute conjugal. Hem de suposar que el seu marit per força i gairebé per imperatiu

legal compleix, una sola vegada!, amb el deute conjugal i aquella nit és engendrat Blaquerna.

«A batallas de amores, campos de plumas»

Que lluny que som del paràgraf 148 del *Llibre dels fets*! Jaume I pren la iniciativa i convida, la reina d'entrada titubeja, però tot seguit accepta i surt rabent cap a Paterna. Els amants es troben, entren «alegrament dins lo castell», sopen i després, com dirà uns segles més tard Góngora, «a batallas de amores, campos de plumas». Em sembla que tot això és el que hi ha al darrere del paràgraf 148. El que he explicat només és una glossa d'una sàvia nota de F. Soldevila escrita fa cinquanta anys.

© Xavier Renedo